

ΚΩΝ. Ι. ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ, 1. **Κριτικά και έρμηνευτικά εις "Ελληνας συγγραφείς**, Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας ἀριθ. 57, Ἀθήναι 1976, σχ. 8 σελ. 173. 2. **Ἐθνικά και ἐπιστημονικά μελετήματα**, Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας ἀριθ. 58, Ἀθήναι 1971, σχ. 8 σελ. VII/563.

Τὸ πρῶτον βιβλίον περιέχει παντοειδεῖς παρατηρήσεις, κριτικὰς διορθώσεις και ἐρμηνείας, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς ἐκάστοτε, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπεξεργαζόμενος τὰ ἀρχαῖα κείμενα, ἔκαμεν εἰς διαφόρους συγγραφείς, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν Πλάτωνα. Εἶναι δὲ ἄξια μνείας ὅσα ἐν τῷ Προλόγῳ λέγονται. «Εἰς οὐδεμίαν μοῖραν τοῦ βίου και καθόλου τῆς ἱστορίας ἀρχαίου λαοῦ και δὴ και τοῦ ἑλληνικοῦ δύνатаί τις τελείως νὰ εἰσχωρήσῃ, ἀν μὴ πρότερον ἐγκύψῃ και ἔμπειρος καταστῆ τῆς οἰκείας γλώσσης· διὰ ταύτης, ὡς χρυσῆς κλειδός, εἰσερχόμεθα εἰς τὰ καλλιπρεπῆ τοῦ ἀρχαίου κόσμου μέγαρα. "Ὅθεν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποβαίνει φανερόν ὅτι οὔτε φιλόσοφος οὔτε ἱστορικός οὔτε ἀρχαιολόγος εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδειχθῆ τις εὐδόκιμος, ἀν μὴ πρότερον καταστῆ φιλόλογος, τουτέστιν ἀν μὴ σπουδάσῃ και κατανοήσῃ τοὺς ἀρχαίους συγγραφείς». Ἐξάιρεται ἐνταῦθα μία ἀναντίρρητος ἀλήθεια περὶ τῆς ἀνάγκης ἀκρίτου και συντόνου σπουδῆς τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων, ἐξ ὧν συνάγονται πολὺτιμα πάσης φύσεως διδάγματα. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποδεικνύει πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἔρευνα και ἐμβάθυνσις εἰς τὰ κλασσικά κείμενα. Διὸ και εἶναι ἀπαραίτητον βοήθημα εἰς τοὺς νεωτέρους μάλιστα φιλόλογους.

Τὸ δεῦτερον και μεγαλύτερον βιβλίον, τὰ «Ἐθνικά και ἐπιστημονικά μελετήματα» ἔχει πλουσιώτατον περιεχόμενον, φιλοσοφικόν και φιλολογικόν, ἱστορικόν και ἔθνικόν, εἶναι δ' ἔργον κατ' ἐξοχὴν ἔθνικόν ἅμα και λογοτεχνικόν, δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπέροχον πρότυπον ἀκριβοῦς και γλαφυροῦ λόγου. Εἰς τὴν μακρὰν Εἰσαγωγὴν ἀκολουθοῦν πέντε μεγάλα μέρη και δύο ἐπίμετρα.

Ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, ἣτις ἐπιγράφεται «Ἰδανικά και παιδείαν», ἐξετάζονται τὰ αἷτια, δι' ἃ ἡ πατρις ἡμῶν, παρὰ τὰ ἐν τοῖς πολέμοις ἔνδοξα κατορθώματα, παρηγκωνίσθη ὑπὸ τῶν ξένων, ἐξέθρεψε δὲ ὕστερον πολυαριθμούς Ἐφιάλτας και ἐπονεδίστους μητραλοῖας. Τῶν κακῶν πάντων κυριωτάτη αἷτια εὐρίσκεται ἡ παραμέλησις και πλημμέλεια τῆς παιδείας και ἡ ἐντεῦθεν προκύψασα ἀπόκλισις και ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων. Δεικνύεται δ' ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, ὁποῖαν ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν και τὴν πρόοδον ἡ ὀρθὴ και ἑλληνοπρεπὴς ἀγωγή· και τέλος ὑποδεικνύονται τὰ μέσα τῆς ἀνορθώσεως, ὧν σπουδαιότατα εἶναι «ὁ περικαλλὴς ἑλληνισμὸς και ὁ ἐπιφανὴς χριστιανισμὸς».

Τὸ πρῶτον μέρος εἶναι φιλοσοφικοῦ περιεχομένου και διαλαμβάνει περὶ τῆς Φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων καθόλου και περὶ τινῶν μεγάλων φιλοσόφων συντόμως, ὡς τοῦ Σπινόζα, τοῦ Λεῖβνιτίου, τοῦ Ἐγέλου και ἄλλων. Τὸ δεῦτερον και τρίτον ἀναφέρονται εἰς φιλολογικὰ (γλωσσικά) και κοινωνικά ζητήματα. Εἰς τὸ τέταρτον μέρος ἀναπτύσσεται ἡ ἐπιστημονικὴ και ἔθνικὴ δρᾶσις ἀοιδίμων ἐπιφανῶν καθηγητῶν, τῶν Κωνστ. Κόντου, Γεωρ. Μιστριώτου, Μαργαρίτου Εὐδαγγελίδου, Θεοφ. Βορέα, Κωνστ. Γεωργούλη, Γεωρ. Γαρδῖα και Ἰω. Οἰκονομίδου, τοῦ Κυπρίου. Τὸ πέμπτον μέρος περιέχει ἐπικηδείους Λόγους εἰς τοὺς μεγάλους πατριώτας Μαργ. Εὐδαγγελίδην και Νεοκλ. Καζάζην και εἰς τοὺς καθηγητὰς Γεώρ. Ἀναγνωστόπουλον και Ἀδ. Ἀδαμαντίου. Ἐν τέλει δὲ παρατίθενται οἱ ἐν σειρᾷ συνεδριῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ῥηθέντες ὑπὸ τοῦ συγγραφέως λόγοι κατὰ τῆς ἀποτείας πρὸς παραφθορὰν τῆς ἔθνικῆς γλώσσης και ἐπικαίρως μνη-

μονεύονται αἱ περὶ γλώσσης γινῶμαι τῶν ἀειμνήστων ἐπιφανῶν καθηγητῶν Γεωρ. Κατζιδάκη καὶ Νικολ. Πολίτου.

Τὸ ἔργον τοῦτο, ἀφιερωμένον εἰς τὴν μνήμην τῶν μεγάλων φιλολόγων Πέτρ. Παπαγεωργίου καὶ Σπυρ. Μωραΐτου, Χαρ. Χαριτωνίδου καὶ Κωνστ. Γεωργούλη, εἶναι χρησιμώτατον ὄχι μόνον εἰς τοὺς φιλολόγους ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα λόγιον.

Π. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΜΙΝΩΣ Μ. ΚΟΚΟΛΑΚΗ, *Τὸ νόημα τῆς Ἀττικῆς Τραγωδίας καὶ ἡ σκη-
νικὴ ἀναβίωσις αὐτῆς*, σελ. 34, Ἀθῆναι 1972.

Ἡ ἐν ἐπικεφαλίδι ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ κ. Μίνωος Κοκολάκη ἀποτελεῖ εὐρυτέραν πῶς διαπραγματέυσιν διαλέξεως δοθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἐν Pierce College τὴν 13ην Μαρτίου 1971 ὑπὸ τὸν τίτλον *The Message of Greek Tragedy to the Modern World*, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἐργασιῶν τῆς Third Inter-School Conference. Ἡ μελέτη αὕτη μικρὰ εἰς ἕκτασιν ἀλλὰ μεστὴ εἰς οὐσίαν καὶ ἀρτία εἰς φιλολογικὴν τεκμηρίωσιν ἀποτελεῖ μίαν πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὸ μέγα πρόβλημα κατανοήσεως τοῦ μηνύματος τῆς Ἀττικῆς τραγωδίας, ὡς καὶ τῆς σκη-νικῆς ἀναβιώσεως αὐτῆς εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον ἴδιᾶ σημεῖον τὸ ἀφορῶν εἰς τὰς ἐκάστοτε προσπαθείας «ἐκσυγχρονισμοῦ» τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν τραγωδιῶν κατὰ τὴν γλωσσικὴν μορφήν ἢ σκηνικὴν τῶν παρουσία-σιν, αἱ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως πρέπει νὰ τύχουν ἰδιαιτέρας προσοχῆς, καθὸ προερχόμεναι ἀπὸ φιλόλογον ὄχι μόνον ἐγνωσμένου κατὰ πάντα κύρους, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον ἐπισταμένως διατρέψαντα περὶ τὰ ζητήματα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ θεάτρου καὶ δράματος¹.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μελέτης τοῦ ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ μουσικὸν τῆς μακρᾶς ἐπιβιώσεως τοῦ ἀττικοῦ δράματος, ὡς καὶ τῆς ἐπικαιρότητος αὐτοῦ. Ἐνταῦθα καλῶς τονίζεται ὅτι ἡ ὀρθὴ τοποθέτησις ἐναντι τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς κληρονομίας, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ κατανοήσις τοῦ μηνύματος αὐτῆς δὲν προϋποθέτει ἀπλῶς μίαν «ἀποσπασματικὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ ἀρχαίου πλαι-σίου» (σελ. 6), ἀλλὰ βαθεῖαν καὶ ἐνδελεχῆ μελέτην «τῆς σχέσεως τῶν ἀνθρώ-πων πρὸς ἐκεῖνο καὶ τῶν τρόπων, καθ' οὓς ἕκαστος ὑπευθύνως ἀντεπεξῆλθεν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις» (σελ. 6). Ἐν συνεχείᾳ ὁ συγγραφεὺς ἀνατρέχει εἰς τὰς διασωθείσας ἀρχαίας ἐλληνικὰς τραγωδίας καὶ ἀποπειρᾶται νὰ ἐντοπίσῃ τὴν ρίζαν τῆς τραγικότητος τοῦ κυρίου ἥρωος ἐκάστης, ἥτις ἀποτελεῖ εὐνοήτως καὶ τὸν πυρῆνα τῆς τραγωδίας τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἀντιστοίχου περιπτώσεως. Εἰς τὴν Ἀντιγόνην π. χ. βλέπομεν ὅτι τὸ τραγικὸν στοιχεῖον τοῦ ἀνθρώπου ἀπορρέει ἐκ τῆς μειονεξίας του, εἰς τὸν Αἴαντα ἐντοπίζεται εἰς τὸν ἀγῶνα του πρὸς τὸν μυστηριώδη κόσμον πού τὸν περιβάλλει, κ.ο.κ.

Μετὰ τὴν ἀναδρομὴν εἰς τὰς ἀρχαίας ἐλληνικὰς τραγωδίας, ὁ συγγραφεὺς ἀνατρέχει εἰς τὸν Ὀμηρον, διὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὰ σπέρματα τῆς τοιαύτης τραγι-κότητος. Ὡς γνωστὸν ὁ Ὀμηρος ὑπῆρξε κατὰ τὸν Πλάτωνα διδᾶσκαλος καὶ ἡγεμὼν τῶν Ἑλλήνων τραγωδιογράφων (Πβ. Πολιτ. X. 595. Ib. 598 D), ὅπερ ἀνεγνώριζε καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Αἰσχύλος, ὅστις ἐκάλει τὰς τραγωδίας του «τεμάχη

1) Πβ. τὰς ἀξιολόγους ἐργασίας αὐτοῦ: *Pantomimus and the Treatise* Περί ὀρχή-σεως, Athens 1959. *The Dramatic Simile of Life*, Athens 1960. *Lucian and the Tragic Performances in his Time*, Athens 1961. Ἐπιβολιμαῖος τοῦ Μενάνδρου, Ἀθῆναι 1962 κ. ἄ.